

*Спеціалізованій вченій раді Д 35.725.05
Львівського державного університету внутрішніх справ
м. Львів, вул. Городоцька, 26*

ВІДГУК ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу Шинкар Тетяни Ігорівни
**на тему «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ
ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ
В ІНТЕРЕСАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю
12.00.07 «Адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право»

Актуальність обраної теми дисертаційної роботи. Сучасний розвиток інформаційного суспільства засвідчує значне підвищення інтересу людини до інформаційних відносин, особливо, що стосується задоволення її особистих інформаційних потреб, а сама інформаційна сфера займає нішу ключової складової правовідносин у цьому суспільстві. Відповідно, правове регулювання таких відносин має бути спрямоване на задоволення потреб їхніх учасників у необхідній інформації, яку можна розглядати як тактичне джерелом їхнього розвитку. Тобто мета правового регулювання інформаційної сфери полягає передусім у забезпеченні інформацією людини зокрема й суспільства загалом.

Якщо узагальнювати міжнародний досвід формування інформаційного суспільства, то розвиток інформаційних відносин у цьому контексті є основною його передумовою, а право на доступ до інформації є невідчужуваним правом особи в цьому суспільстві. Для прикладу: у Загальній декларації прав людини 1948 року, зокрема у статті 19, акцентовано на тому, що «кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право передбачає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами, незалежно від державних кордонів»; у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року, зокрема в частині 2 статті 19, наголошується, що «кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати та поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими

*ЛьвДУВС
СВРД 35.725.05
Вх.№ 1/2024 від 29.04. 2024
кількість аркушів
19 додат.*

способами на свій розсуд»; у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, зокрема у статті 10, виокремлено такі структурні елементи свободи вираження поглядів: дотримання своїх поглядів, одержання інформації та ідей, передавання інформації та ідей. Зрештою, і Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, і Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод є частиною українського законодавства, адже наша держава свого часу їх ратифікувала.

У контексті теми дисертації важливо було розкрити правовий зміст таких, зокрема, категорій, як «право на інформацію», «право на доступ до інформації», «доступність інформації». Це, безперечно, вимагає від дослідника глибокого вивчення наукових напрацювань представників і адміністративного та інформаційного права, і фінансового та бюджетного права, і інших галузей права. На підставі проаналізованої в межах дисертаційного дослідження наукової літератури стверджується, що певною мірою проблемні питання визначення змісту і принципів реалізації права на інформацію, інформаційної безпеки та її правового забезпечення, свободи слова і можливості її реалізації в засобах масової інформації все ж досліджувалися. Проте йдеться здебільшого про фрагментарний підхід до вивчення цих питань.

Отож задекларована в дисертаційній роботі тема, її структура і зміст переконливо доводять відповідність дисертації сучасним науковим дискурсам у межах спеціальності 12.00.07 та, безперечно, підтверджують актуальність і своєчасність обраного в науковій роботі наукового напряму.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації визначається методологією, якою послуговувалася дослідниця. Зокрема, Тетяна Ігорівна використовувала і загальнонаукові методи (діалектичний, порівняльний, історичний, системний, структурний, узагальнення), і спеціальні методи наукового пізнання (порівняльно-правовий, формально-логічний). Наприклад, системно-структурний і системно-функціональний методи застосовано для опису публічно-правових механізмів обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки (розділ 2), побудови системи

цілісного знання щодо компетенції суб'єктів забезпечення національної безпеки у застосуванні обмеження права на інформацію (розділ 3), побудови концептуальних зasad забезпечення відповідності обмеження права на інформацію інтересам національної безпеки (підрозділи 4.1–4.5). За допомогою діалектичного методу досліджено юридичний зміст побудови відносин обмеження права на інформацію у сферах реалізації державної інформаційної політики, державної політики доступу до інформаційних ресурсів і «держави у смартфоні», стратегії національної безпеки (підрозділи 1.1, 1.3, 1.4, 3.4, розділи 2 і 5). Метод класифікації використано під час дослідження практики реалізації обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки окремими суб'єктами забезпечення національної безпеки та практики оскарження їхніх рішень суб'єктами інформаційних відносин (підрозділ 1.2, розділи 3 і 5). Завдяки порівняльно-правовому методу встановлено співвідношення публічно-правових механізмів обмеження права на інформацію (підрозділи 2.1–2.3), виділено ознаки конкретно-індивідуального, загального та компенсаційного обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки (підрозділи 2.2–2.4), а також розроблено авторську Концепцію забезпечення відповідності інтересам національної безпеки обмеження права на інформацію (розділ 4). Структурно-логічний метод використано для визначення основних форм і засобів як обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки, так і оскарження рішень щодо обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки (розділи 4 і 5). Статистичний метод використано для ілюстрації судової й адміністративної практики застосування обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки різними суб'єктами і в умовах різних режимів забезпечення національної безпеки тощо.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять положення філософії, феноменології, герменевтики, концепції людиноцентризму, загальної теорії держави і права, теорії національної безпеки (безпекознавства), адміністративного права та інших галузевих правових наук, які відображені у відповідних наукових працях, публікаціях вітчизняних і зарубіжних фахівців

у різних сферах національної безпеки, а також у їхніх поглядах на доктринальні засади розвитку сектору безпеки і оборони України.

Емпіричну базу дисертації становлять результати діяльності окремих складових сектору безпеки і оборони, рішення РНБО України за період з 2014 року, державна статистична звітність з 2014-го до початку 2023 року, дані Єдиного державного реєстру судових рішень і практика ЄСПЛ за вказаний період, а також власний досвід дисерантки, набутий під час розгляду відповідних справ в адміністративних судах.

Окрім того, потрібно констатувати те, що запропоновані Тетяною Ігорівною у дисертаційній роботі наукові положення і висновки є достатньою мірою переконливими та обґрутованими. Високий рівень достовірності підтверджує й опрацювання дисеранткою значної кількості наукових, нормативних, інформаційних і правозастосовних джерел (спісок становить 604 позиції).

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Дисертація Шинкар Тетяни Ігорівни є одним з перших у юридичній науці досліджень адміністративно-правових зasad регулювання обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки, у якому комплексно, на основі сучасних методів пізнання, новітніх досягнень науки різних галузей права безпекознавства, з урахуванням нових політичних, правових, соціально-економічних умов, що склалися в сучасній Україні у зв'язку із введенням воєнного стану, та організаційно-правових особливостей діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки України не лише розкрито їхні особливості, а й наведено ґрутовний аналіз теоретичних, методологічних та організаційно-правових зasad відповідності обмеження права на інформацію інтересам національної безпеки.

Аналіз дисертаційного дослідження свідчить про наявність у ньому елементів новизни, що запроваджені в науковий дискурс вперше. Виокремимо найголовніші з них. Отже, сфери національної безпеки розглянуту як регулятор діяльності людей, що ґрунтуються на уявленні про тенденції розвитку суспільних процесів, які не тільки можуть підпорядковувати спрямованість зусиль людей, а й

контролюються ними, чим здійснюється детермінування обмеження права на інформацію; реалізацію обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки визнано такою, що ґрунтується на передбаченій Конституцією України можливості втручання держави за допомогою юридичних засобів у зміст та обсяги інформаційної діяльності будь-яких суб'єктів інформаційних відносин, яке, відповідно, обґрутовується вимогами верховенства права, необхідності, доречності, реальності та пропорційності у поєднанні з механізмами компенсації втрат і завданої шкоди, які діють у демократичному суспільстві щодо заборон та загальних обмежень; виокремлено відносини регулювання обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки та інші не менш важливі положення.

У дисертації і справді вдосконалено, зокрема, погляди на обмеження права на інформацію з його тлумаченням з огляду на форми, способи і методи їх здійснення як на окремі самостійні види інформаційної діяльності суб'єктів такого обмеження права на інформацію. Запропоновано безпосередньо об'єднати їх у систему інформаційних обмежень, яка уособлюватиме зв'язок забезпечення національної безпеки з реалізацією конституційних принципів індивідуальної юридичної відповідальності та невідворотності покарання. Також удосконалено перелік підстав обмеження права на інформацію через додавання до його доктринального змісту тимчасового загального або конкретно-індивідуального призупинення чи звуження обсягу визначених і гарантованих державою прав і свобод, яке здійснюється спеціально уповноваженими на це суб'єктами в інтересах забезпечення прав інших людей, а також національної безпеки та внаслідок запровадження передбачених законодавством режимів забезпечення національної безпеки (національних інтересів) тощо.

Набули подальшого розвитку положення, що стосуються судження про загальне право на інформацію як про одне з фундаментальних прав, які забезпечують розвиток людини та всього суспільства, а також виступають чинником забезпечення функціонування держави як правової. Існування права на інформацію та його позитивне регулювання визнано невіддільною частиною європейської правової традиції розбудови і підтримки «інструменту»

комунікативної взаємодії особи і держави в процесі прийняття і реалізації публічно-правових (управлінських) рішень, формує контролю за державою та її органами з боку громадянського суспільства й одним з ефективних механізмів захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина. Розвинуто також положення про визнання залежності обмеження права на інформацію від задекларованого в документах стратегічного планування в секторі безпеки і оборони України пріоритету безпекових інтересів людини як кінцевого споживача заходів забезпечення національної безпеки над локальними інтересами особи чи держави, а також визнання прав і свобод людини головною цінністю держави й кінцевою метою заходів забезпечення національної безпеки. Такі обмеження запропоновано застосовувати щодо фізичних осіб (їх груп, об'єднань), юридичних осіб (зокрема іноземних і міжнародних), країн, рухів (релігійних, політичних тощо) і так далі.

Оцінка змісту дисертації і її оформлення. Загалом, правильне використання комплексу методів для досягнення поставленої в дисертації мети і цілей, які зводяться до того, щоб на основі комплексного аналізу теоретико-методологічних джерел та адміністративно-правових актів, національної практики і міжнародного досвіду сформулювати концепцію відповідності обмеження права на інформацію інтересам національної безпеки; визначити й охарактеризувати адміністративно-правові засади регулювання обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки; сформулювати нові науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення адміністративно-правового й організаційного підґрунтя регулювання обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки та розвитку демократичних відносин в Україні, – дає змогу оцінити ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, як високий і належний. На підтвердження наведемо кілька аспектів, які стосуються роботи.

Так, основна частина дослідження складається з п'яти розділів – «Загальнотеоретичні, методологічні та правові засади обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки», «Публічно-правові механізми

обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки», «Суб'єкти обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки», «Концептуальні засади забезпечення відповідності інтересам національної безпеки обмеження права на інформацію» та «Оскарження рішень щодо обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки: вітчизняні та міжнародні інституції», – у яких послідовно викладено відомості про загальні і особливі положення, що стосуються предмета дослідження, тобто адміністративно-правових зasad регулювання обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки.

Передусім дисертантка з'ясовує суть загального права людини на інформацію в умовах сучасного суспільства, яке є одним з тих фундаментальних прав, що забезпечують особистості її розвиток, а також слугують чинником функціонування правової держави. У *першому розділі* слушно зауважується, що «право на інформацію» є узагальненням комплексу прав, свобод та обов'язків людини і громадяніна, реалізація яких тією чи іншою мірою забезпечує розбудову інформаційного суспільства та загальну цифровізацію держави і найчастіше трактується як право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію. Відтак наголошується, що в інтересах національної безпеки визначення форм та способів оприлюднення інформації є важливим аспектом державної політики національної безпеки з дотриманням при цьому статті 34 Конституції України. Розвиваючи зміст права на інформацію як основоположного, законодавець постійно наголошує, що спрямовує свої зусилля на заперечення можливості його обмеження в інформаційному суспільстві, принаймні - щодо окремих форм його реалізації, через наявність суспільного інтересу.

ЯК слушно зазначає дисертантка, відсутність широкої практики обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки в умовах розбудови ліберальної державної політики й відкритого інформаційного суспільства призвела до сприйняття обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки як невиконання вимог чинного законодавства, що нівелює всі зусилля

нормотворців щодо належного врегулювання суспільних відносин і сприяє виникненню розбіжностей між нормативно-правовими приписами та діяльністю, пов'язаною з їх реалізацією. У цьому контексті в основу рішення щодо обмеження права на інформацію покладено принцип детермінізму обмеження прав громадян на інформацію інтересами національної безпеки, який, ґрунтуючись на уявленні про те, що тенденції розвитку суспільних процесів можуть не тільки спрямовувати зусилля людей, а й контролюватися з їхнього боку, також виступає регулятором діяльності людей. Урешті-решт, окремі заходи втручання держави в інформаційне середовище детерміновані метою і завданнями останньої у сфері національної безпеки та забезпечення національних інтересів, що актуалізує «діяльнісний» підхід та дозволяє розглянути сутність суб'єктно-об'єктних зв'язків у сфері національної безпеки у площині, де вона «перетинається» зі сферою інформаційної діяльності, забезпеченням свободи слова, висловлювань, думок тощо.

У другому розділі дисертації йдеться про можливість обмеження прав людини і на міжнародному, і на вітчизняному рівні, у його взаємозв'язку з механізмом правового регулювання, який є обов'язковою умовою для самого обмеження. Обидва механізми передбачають вплив правових норм на відносини щодо виникнення і межі здійснення людиною та громадянином своїх прав і свобод. Національним та міжнародним правом визначено загальні підстави такого обмеження, зокрема в інтересах національної безпеки, а також основні вимоги до такого обмеження.

Водночас Тетяна Ігорівна наголошує, що, попри важливість і актуальність питання забезпечення національної безпеки, вітчизняна і зарубіжна наука не приділяє достатньо уваги розробці публічно-правових механізмів обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки та визначеню їхніх елементів, як наслідок, маємо істотні прогалини в чинному українському законодавстві щодо їх регулювання.

На особливу увагу в дисертації заслуговує констатація Шинкарук Тетяною того факту, що механізми практичного обмеження права на інформацію в

інтересах національної безпеки охоплюють, поряд з окремими суб'єктами обмеження (як елементами механізму), основну умову свого існування – передбачений законодавством режим тимчасового загального або конкретно індивідуального призупинення чи звуження обсягу права людини і громадянина на інформацію, що здійснюється вказаними спеціально уповноваженими на це суб'єктами (елементами), з метою захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз. Тож, на думку дисертантки, враховуючи, що інститут обмеження права є міжгалузевим й охоплює норми конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного, господарського та інших галузей права, а організаційно-правові засади обмеження прав людини і громадянина також закріплено нормами різних галузей права, в інформаційно-правовій сфері діють: адміністративно-правовий механізм обмеження права на інформацію; господарсько-правовий механізм обмеження права на інформацію; кримінально-правовий механізм обмеження права на інформацію; цивільно-правовий механізм обмеження права на інформацію; міжнародно-правовий механізм обмеження права на інформацію; інші публічно-правові механізми обмеження права на інформацію.

Тетяна Ігорівна правильно відзначає, що застосувані Україною міжнародно-правові механізми обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки охоплюють загальні заходи примусового обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки до його дерогації, скасування включно. При цьому жодна посадова особа не наділена повноваженнями вчинити дії, спрямовані на обмеження, без попереднього їх обґрунтування, свого роду «компенсації» тій чи іншій особі її втрат від застосування такого обмеження, зокрема через доведення «правомірності інтересів», для захисту яких і застосовується відповідне обмеження права на інформацію. Водночас потрібно враховувати і наявність суспільного інтересу до певної інформації (інформаційної діяльності). Зрештою, чинне законодавство не містить вказівок, що завдані

обмеженням втрати мають бути компенсовані (це стосується й особистих немайнових відносин та відносин реалізації суспільного інтересу).

У *третьому розділі* Тетяна Ігорівна наголошує, що сучасні і адміністративне, і інформаційне право розглядають суб'єкта формування відповідної інформаційної політики насамперед як участника регулювання суспільних відносин інформаційного обміну (регуляторної діяльності), але звертає увагу на те, що його повноваження і функції визначаються предметно-практичними завданнями публічного управління (адміністрування) загалом та, як наслідок, його участю в адміністративно-правовому регулюванні – формуванні і реалізації відповідної складової державної політики національної безпеки.

Відтак дисертантка робить висновок, що безпосереднє виконання заходів обмеження права на інформацію не має стосуватися заходів реалізації загальнодержавної інформаційної політики, а є формою реалізації спеціального статусу відповідних суб'єктів, зокрема Служби безпеки України як державного органу спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує держбезпеку країни. Для виконання поставлених завдань Служба безпеки України уповноважена вести власну інформаційну діяльність, а також регулювати інформаційну діяльність інших носіїв права на інформацію, що загалом робить її основним суб'єктом безпосереднього обмеження права на інформацію.

Авторка слушно стверджує, що суб'єктів обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки можна поєднати в систему залежно від режиму забезпечення національної безпеки, яка складається з підсистем: підсистеми державної інформаційної політики (загальні суб'єкти, які здійснюють загальнодержавне системне формування, реалізацію, проведення комплексних оглядів інформаційного простору, формування системи стратегічних комунікацій, розробку й поширення відповідних наративів тощо); підсистеми безпосереднього регулювання обмеження права на інформацію спеціальними суб'єктами, до яких у мирний час належать переважно сили безпеки, в інших режимах – усі складові сектору безпеки і оборони; підсистеми застосування адміністративними судами законодавства про обмеження права на інформацію, зокрема щодо доступу до

інформації, окремих джерел і документів. Особлива роль адміністративних судів полягає у виключній можливості здійснювати заходи перевірки правомірності обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки. До способів судового захисту як важливої гарантії права людини на інформацію потрібно зарахувати як безпосередній судовий захист права конкретної людини на інформацію, що здійснюється системою адміністративних судів на чолі з Верховним Судом України під час розгляду і вирішення відповідних судових справ, так і судовий захист конституційного права людини на інформацію, що здійснюється Європейським судом з прав людини, рішення якого використовуються як орієнтир для подальшої національної судової практики різних держав тощо.

У четвертому розділі дисертації Шинкарук Тетяна констатує, що окремі користувачі інформації визнають доречність обмеження права на інформацію, коли встановлено: а) відповідність рівня обмеження їхнім інформаційним потребам; б) спрямованість засобів обмеження на досягнення завдань влади, її загальної (програмної) мети; в) поширення на захід обмеження права на інформацію легітимності органу влади, що застосовує обмеження. Отримана інформація за таких умов вважається доречною, якщо вона впливає на подальші рішення користувача інформації щодо оцінки ним минулих, теперішніх або майбутніх подій, як підстав відповідних обмежень, а також якщо вона виправдовує чи підтверджує минулі оцінки. Суб'єкт обмеження права на інформацію має постійно підтверджувати легітимність своєї діяльності або застосовувати «презумпцію правомірності» щодо власних дій чи рішень.

Своєю чергою, як відзначає дисертуантка, недоречність обмеження права на інформацію є оціночною категорією, яка вказує на об'єктивну неможливість досягти практичної мети обмеження права на інформацію за певних умов (відносин, у межах яких і застосовуються обмеження). У такому разі інформаційна діяльність переважно перебуває поза компетенцією суб'єкта застосування обмежень, а обмеження або набуває характеру накладання на суб'єкта інформаційних відносин окремих заборон (санкцій), або визнання дії

давньоримського принципу «*nemo ultra posse obligatus est*» або «*impossibilium nulla obligatio est*» («нікого не можна зобов'язати до того, що він (або ніхто) не в змозі виконати») та спрямування зусиль суб'єкта, який намагався застосувати обмеження права на інформацію, на проведення низки заходів відновлення дoreчності, зокрема шляхом міжнародної технічної допомоги, звернення по сприяння до урядів і правоохоронних структур інших країн, виконання попередньо укладених договорів у системах колективної безпеки тощо. Проявами «недоречності» обмеження права на інформацію є: а) непридатність інформації до обмеження права на неї через зовнішні чинники; б) наявність альтернативи обмеженню права на інформацію; в) застосування санкцій зі «зменшенням обтяження»; г) акцентування уваги на соціальній, моральній, релігійній, суспільній та іншій ціннісно-орієнтованій оцінці поведінки особи.

П'ятий розділ відображає результати наукового пошуку Тетяни Ігорівни щодо гарантії права на інформацію, чим є виконання державою відповідних зобов'язань забезпечення практичної реалізації права на оскарження обмеження права на інформацію як діяльності (дій) осіб, яким таке право належить, інтереси яких щодо окремих інформаційних ресурсів (контенту) безпосередньо заторкуються рішеннями щодо запровадження обмеження в інтересах національної безпеки чи бездіяльністю суб'єктів забезпечення національної безпеки щодо зняття такого обмеження і які вважають, що в результаті цього їм було завдано шкоди.

Відтак, на переконання дисертуантки, право на оскарження обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки охоплює: 1) право на захист особою своїх інформаційних прав (можливостей) від незаконного втручання чи обмеження; 2) право особи вимагати від держави та/або окремих органів публічної влади – суб'єктів забезпечення національної безпеки – дотримуватися, охороняти і захищати право на інформацію; 3) право особи звернутися до примусової сили держави загалом для захисту своїх інформаційних прав від неправомірних дій (бездіяльності) окремих суб'єктів забезпечення національної безпеки, їх службових (посадових) осіб.

Особливою формою оскарження обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки є звернення особою до суб'єкта забезпечення національної безпеки щодо роз'яснення його дій на виконання вимог статті 40 Конституції України, а також Закону України «Про звернення громадян», що не може вважатися проявом (різновидом) адміністративного оскарження.

На основі здійсненого аналізу дисертантка Шинкар Тетяна Ігорівна в межах авторського тлумачення права на інформацію акцентувала увагу на закріплений у законі правовій можливості вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації особою своїх прав, свобод і законних інтересів, відповідно до якої обмеження права на інформацію розглянуто як передбачені чинним законодавством та діючим режимом забезпечення національної безпеки (національних інтересів) дії уповноважених державних органів в особі Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, центральних і місцевих органів влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних та спеціальних органів, військового керівництва, інших суб'єктів забезпечення національної безпеки, а також судів, громадян та їх об'єднань із заборони (обмеження) реалізації окремими особами (групами осіб) належного їм права на здійснення інформаційної діяльності, операцій з контентом, в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Отож вирішення проблеми обмеження права на інформацію в сучасних умовах зараховано до визначальних завдань забезпечення розвитку інформаційних відносин за участю представників держави, які, безумовно, становлять неабиякий науковий та практичний інтерес.

Загалом, чимало наведених у дисертації висновків є важливими і цікавими. Наприклад, проведений аналіз суспільних відносин регулювання обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки та загальнотеоретичні

дослідження публічного адміністрування у сфері забезпечення національної безпеки засвідчили, що такі суспільні відносини, як порівняти з іншими складовими національної безпеки, наразі не тільки потребують перегляду механізмів правового регулювання, а й спонукають до відпрацювання організаційного механізму взаємодії державних органів, які формують, реалізують, координують реалізацію державної інформаційної політики, з органами, котрі здійснюють безпосереднє обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки, а також з Радою національної безпеки і оборони України як органом, що забезпечує координацію фактичної реалізації заходів забезпечення національної безпеки уповноваженими на це суб'єктами.

Підсумовуючи, Тетяна Ігорівна звертає увагу на те, що регулювання обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки зараховано до засобів досягнення формально визначеного в документах стратегічного планування в секторі безпеки і оборони балансу; суб'єкти ж такого регулювання мають обов'язково входити до складу сектору безпеки і оборони, забезпечуючи в такий спосіб цілісність системи обмеження права на інформацію. Функції і повноваження кожного зі складових сектору безпеки і оборони щодо регулювання обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки визначаються законодавством України комплексно (щодо здійснення заходів, спрямованих на виявлення, запобігання і нейтралізацію реальних та потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз національним інтересам).

Актуальною вдається пропозиція Шинкар Тетяни визначати інтенсивність втручання держави (здійснювати обрахунок рівня її зміни) в реалізацію права на інформацію у разі ускладнення забезпечення інтересів держави чи необхідності подальшого застосування обмеження права на інформацію (зростання кількості та обсягів обмеження) у вигляді «тесту на пропорційність обмежувальних заходів». Акцентовано, що збільшення інтенсивності заходів забезпечення національної безпеки може призводити до подальшого обмеження права на інформацію, зокрема щодо відомостей, які безпосередньо пов'язані з такими заходами. «Непроходження тесту на пропорційність» має вказати на необґрунтованість

обмеження права на інформацію та спонукати до пошуку альтернативних шляхів обґрутованого виключення певних видів чи способів інформаційної діяльності або доступу до певного контенту.

Цікавими і сучасними є міркування дисерантки щодо окремого розгляду проблеми регулювання обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки як елемента запропонованої системи або її підсистем громадян (представників громадянського суспільства) та їх об'єднань, які відповідно до чинного безпекового законодавства є складовою сектору безпеки і оборони. Також Тетяна Ігорівна аргументувала, що представники громадянського суспільства, попри те, що володіють низкою засобів впливу на реалізацію права на інформацію в інтересах національної безпеки, не можуть виступати самостійним суб'єктом (підсистемою), але можуть бути залучені до функціонування цих підсистем.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення і висновки дисертаційної роботи викладено у 34 наукових працях, зокрема в 1 одноосібній монографії, у 16 наукових статтях у фахових виданнях України з юридичних наук категорії «Б», у 6 статтях періодичних видань, проіндексованих у наукометричних базах даних Web of Science Core Collection і Scopus, 1 наукова праця, яка додатково відображає результати дисертації, а також у 10 збірниках тез або публікацій матеріалів науково-практичних конференцій. Це свідчить про повноту та раціональність викладу теоретичного матеріалу дисертаційного дослідження.

Структура дисертації, що зумовлена метою і завданнями, логічно вмотивована. Реферат ґрунтовно відображає структуру, ключові положення і висновки дисертаційної роботи і не містить інформації, якої нема в дисертації.

Оцінка академічної добросередовища. Аналіз тексту дисертаційної роботи, зокрема й за допомогою антиплагіатної системи Unicheck, дає підстави стверджувати про відсутність у науковому доробку Тетяни Ігорівни будь-яких проявів академічної недобросередовища.

Безперечно, викладені у відгуку тези і міркування дають змогу загалом позитивно оцінити дисертацію Шинкар Тетяни Ігорівни як самостійне дисертаційне дослідження, що містить і новизну, і актуальність для подальшого розвитку науки адміністративного права.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Дисертація відкриває поле для наукової дискусії, у рамках якої варто було б відповісти на такі питання і зауваження під час прилюдного захисту:

1. У розділі 1 дослідження авторка узагальнила наукові підходи до розуміння сутності права на інформацію та його обмеження, яке в подальшому взяла за основу для побудови гіпотези роботи, що відобразилася в авторських визначеннях понять «інформація (контент)», «одиниця інформаційного ресурсу», «обмеження права на інформацію» та в інших пропозиціях. Водночас дисерантка так і не сформулювала власного визначення поняття «національна безпека», не висловила свого ставлення до змісту законодавчого визначення, яке наведено в Законі України «Про національну безпеку України», обмежуючись лише констатацією необхідності запровадження різноманітних режимів її забезпечення.

2. З огляду на тему дисертаційного дослідження, авторка мала б сконцентрувати увагу саме на адміністративно-правовому регулюванні обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки, окресливши, зокрема, її відповідну джерельну базу. Тобто доцільно було ретельніше проаналізувати, як саме основні декларативні положення відповідних нормативно-правових актів, зокрема стратегічного планування у сфері національної безпеки, визначають завдання, функції, права, обов'язки, напрями взаємодії та відповідальність суб'єктів регулювання обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки. Також вбачається за доцільне запропонувати єдиний механізм реалізації цих декларативних положень та пропозицій авторки щодо доктринальних змін в інформаційному законодавстві.

3. Вимагає уточнення й позиція дисерантки щодо співвідношення окремих базових категорій, зокрема «адміністративно-правове регулювання», «управління», «адміністрування», «стратегічне планування», у практиці

забезпечення національної безпеки. Вагомим доповненням дослідження було б і наведення позиції авторки щодо систематизації адміністративно-правових відносин у секторі безпеки і оборони держави, а також ці відповідних сферах національної безпеки, зокрема тих, що розглянуті в роботі.

4. На мою думку, в дисертаційній роботі недостатньо висвітлено проблеми адміністративно-правового регулювання обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки. Варто було ґрунтовніше підійти до аналізу методологічних засад участі громадян в обмеженні права на інформацію, ролі громадських формувань, релігійних організацій та «активних» груп населення, зокрема тих, що сформовані в соціально-мережевий спосіб, у «формуванні» рішення щодо обмеження чи заборони певного інформаційного ресурсу, обліку обмеження права на інформацію, здійснення обмеження способів реалізації права на інформацію, пов'язаних з окремими одиницями контенту, відновлення обмеженого права на інформацію через заміну джерела контенту тощо, що набуває особливої актуальності сьогодні, у контексті правового режиму воєнного стану та посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки.

5. Сьогодні доступ до інформації трактується як один з ключових важелів контролю громадянського суспільства за діяльністю державної влади. Водночас правові відносини, сформовані в інформаційних межах, вимагають наявності комплексного та врівноваженого правового регулювання, що за своїм змістом передбачає вплив і на важливі реформи в нашій державі, зокрема що стосується формування інформаційного суспільства і забезпечення сервісного обслуговування тих державних інститутів, які гарантували б конституційні права громадян, серед іншого, на свободу збирати, зберігати, реалізувати та поширювати ту чи іншу інформацію. Утім, безперечно, інформаційна сфера пов'язана з адміністративним регулюванням правових відносин, що виникають між суб'єктами її використання, діяльність яких, якщо говоримо про демократичну і правову державу європейського зразка, завжди пов'язується з інформаційною прозорістю. З огляду на це, вважаю, що дисерантка повинна була

ґрунтовно дослідити і цей зasadничий принцип (інформаційна прозорість) формування інформаційного суспільства в Україні, тим паче, що проблематика адміністративно-правового регулювання інформаційної сфери в нашій державі набуває значущості й актуальності, зважаючи на глобалізаційні процеси, поширення інформаційних зasad формування суспільства, формування економіки на основі досягнень сучасних технологій тощо. Однак Тетяна Ігорівна лише двічі (на 80-й і 147-й сторінках дисертації) побіжно вживає термін «прозорість інформації».

6. У сучасних вимогах розвитку юридичної науки в Україні нагальною є проблема необхідності приведення загальної системи вищої юридичної освіти у відповідність до загальноєвропейських принципів і зasad. Хоча в українському науковому й освітньому дискурсам є чимало і навчальної, і наукової літератури, присвяченої інформаційній сфері та її адміністративно-правовому регулюванню, все ж таки доцільно було ретельно опрацювати наявний міжнародний досвід формування юридичної освіти з можливістю впровадження в освітній процес із конкретними пропозиціями (можливо, й відповідними актами впровадження в закладах вищої освіти) щодо оновлення юридичних навчальних дисциплін зокрема та освітньо-професійних програм загалом, які безпосередньо пов'язані з предметним полем дисертаційного дослідження.

Безперечно, висловлені мої зауваження за жодних обставин не применшують важливості проведеного Шинкар Тетяною Ігорівною дослідження, а навпаки, можуть допомогти їй у майбутньому поглибити свої набуті компетентності, продовживши науковий дискурс, пов'язаний з предметом її дисертації, а також слугують запрошенням до відкритої дискусії.

ВИСНОВОК

Дисертація Шинкар Тетяни Ігорівни «Адміністративно-правові засади регулювання обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки» є самостійною, комплексною, завершеною науковою працею, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які забезпечують

розв'язання важливої теоретико-прикладної проблеми загальнонаціонального значення – регулювання обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки.

Дисертація відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, та пунктам 7–9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затверженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а її авторка, Шинкар Тетяна Ігорівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право».

Офіційний опонент:

**докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри адміністративного
та інформаційного права
Інституту права, психології
та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»**

Марія БЛІХАР

Підпис засвідчує:

Вчений секретар

Національного університету

«Львівська політехніка»

к. т. н., доцент

Роман БРИЛИНСЬКИЙ